

LBRIS

We know
books

Preot Marcu Toma

**DESPRE
RUGĂCIUNEA LUI IISUS**

PARTEA A DOUA
(SPECIALĂ)
(1973)

Text definitiv, prefață și note de subsol

Pr. Prof. Adrian Niculcea

Editura EVANGHELISMOS
București, 2022

Design copertă: **Gabriel Niculcea**
Corectură și diortosire: **Mădălina Englert**
DTP: **Mariana Răbîncă**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TOMA, MARCU

Despre rugăciunea lui Iisus / pr. Marcu Toma ; text definitiv, pref. și note de subsol: pr. prof. Adrian Niculcea. - București : Evanghelismos, 2022

2 vol.

ISBN 978-606-8562-95-7

Partea 2 – Specială : 1973. - 2022. -

ISBN 978-606-8562-97-1

I. Niculcea, Adrian (ed. ; pref. ; note)

2

CUPRINS 2

- 7   **CAPITOLUL I**
Definiția și esența Rugăciunii lui Iisus
- 79   **CAPITOLUL II**
Treptele sau felurile Rugăciunii lui Iisus
- 209   **CAPITOLUL III**
Mijloacele sau metodele Rugăciunii lui Iisus
- 375   **DIN VIAȚA DE FAMILIE (IMAGNI)**

CAPITOLUL I

DEFINIȚIA ȘI ESENȚA RUGĂCIUNII LUI IISUS

Rugăciunea! Iată preocuparea, iată dorul și pasiunea esențială a inimii mele de peste douăzeci de ani încoace! Iată mărgăritarul evanghelic pe care îl caut și în miez de zi și în văzul lumii, iată comoara după care scormonesc chiar și în miez de noapte, în liniștea de taină a chiliei mele! Iată logodnica iubită a vieții mele! Pe care, vai mie! am trădat-o de sute, de mii și mii de ori!

Rugăciunea înseamnă viață, trăire, putere și taină minunată, străină nu numai creștinilor de rând, ci chiar și preoților și slujitorilor lui Iisus Hristos! Rugăciunea este puterea și viața oricărei religii, în general. Dar ea este viața și puterea religiei creștine, în special. Teologia și predica, în genere, înseamnă vorbărie savantă și uneori cu totul deșartă. Singură rugăciunea înseamnă viață, ea este puterea tainică și invizibilă, care stabilește și menține legătura vie și statornică cu Iisus Hristos – Mântuitorul nostru.

Rugăciunea! *Ce putere neînțeleasă și ce taină necuprinsă este rugăciunea!...*

Astăzi, în veacul nostru de materialism aproape universal, ea este mai neînțeleasă și mai necuprinsă ca oricând. Materialismul acesta vulgar și păgân, virusul acesta universal, a pătruns, pe furiș și pe nesimțite, până și în sfintele lăcașuri ale Domnului, făcând din sfintele presteoale tejghele ordinare de neguțători și din inimile preoților – „peșteri” odioase de tâlhari! Căci așa citim la Sf. Matei:

Atunci a intrat Iisus în locașul lui Dumnezeu și a dat afară pe toți cei ce vindeau și cumpărau acolo și a răsturnat mesele zarafilor și băncile vânzătorilor de porumbei. Și le grăiește Iisus: Scris este: Casa Mea casă de rugăciune se va chema, iar voi faceți din ea peșteră de tâlhari. (Mt. 21, 12-13)

Oare de ce să nu vedem și să nu mărturisim deschis și cu îndrăzneală sfântă tot adevărul? Ceea ce se săvârșește astăzi în biserici, de către preoți și creștini, sunt un fel de poliloghii fariseice. De altfel, la bună parte din preoți predomină duhul scârbos al arghirofiliei.

Un preot, când caută o parohie, merge personal la fața locului și face următorul sondaj: „Cât iese la liturghii? Cât se plătesc înmormântările, cununile și botezurile? Dar parastasele și celelalte ierurgii creștine?”... Acestea și altele de același fel sunt întrebările cu care se frământă mulți din slujitorii sfintelor altare.

Dar Iisus Hristos? Dar comuniunea și viața trăită cu El? În genere, în concordanță cu spiritul predominant al veacului, preocuparea clerului de astăzi este una cu precădere materialistă. Parohia este cu atât mai căutată

și mai bună, cu cât veniturile materiale sunt mai abundente.

Dar Iisus Hristos? Dar *Evanghelia*? Dar viața trăită în Iisus Hristos și în spiritul *Evangeliei*? Nebun și smintit este cel care își pune astăzi astfel de întrebări neroade! Nebunul și smintitul acesta este cel care scrie aceste rânduri, chinându-se zi de zi cu astfel de gânduri: Iisus Hristos... *Evanghelia*... Rugăciunea...!!! Iisus Hristos, *Evanghelia* și Rugăciunea, reprezintă o treime sfântă, în afara căreia nu este cu puțință să fie înțeleasă sau concepută viața creștină.

Veacul nostru, socotit și trâmbițat ca cel mai înaintat, dar totodată și cel mai barbar (să nu uităm barbaria de la Hiroșima, care întrece toate barbariile din toate timpurile); veacul acesta al nostru, considerat cel mai evoluat din punct de vedere științific, nu știe nimic, este *total* ignorant, când este pus în fața acestor mari taine: Iisus Hristos, *Evanghelia* și rugăciunea.

Să-i lăsăm însă pe oamenii științei și să-i întrebăm pe cei ai credinței: Ce este rugăciunea? Pentru marea majoritate a creștinilor noștri de azi este o necunoscută (un fel de X al cunoașterii filozofice și științifice a vremii noastre). Cu foarte rare și fericite excepții rugăciunea, care înseamnă convorbire și comuniune cu Dumnezeu în viața personală a creștinilor, este, cu adevărat, o necunoscută!

Dar în viața Bisericii? În genere, slujbele bisericesti, a căror rațiune exclusivă este unirea creștinilor cu Dumnezeu, se rezumă doar la niște poliloghii băbești și

păgânești. Și aceasta pentru că adevărata rugăciune, uitând de toate durerile trupești și lepădând toate grijile pământești, nu are decât o supremă țintă: unirea, în duh și în taină, cu Iisus Hristos. Restul este parodie și chiar meschinărie.

Încă odată, ce este rugăciunea? Sf. Apostol Pavel, scrie undeva aceste cuvinte:

Darurile sunt felurite, dar Duhul este același. (1 Cor. 12, 4)

Darurile sunt felurite, dar Duhul este același! Este tocmai ceea ce putem spune și despre rugăciune. „Darurile” – adică definițiile sau formulările sunt diferite, dar duhul rugăciunii, duhul lui Dumnezeu în lucrarea rugăciunii este totdeauna același. Și chiar așa este. Cuvintele definițiilor sunt oarecum felurite. În genere, însă, esența rugăciunii rămâne mereu aceeași. Iată câteva exemplificări în acest sens:

Evagrie Ponticul: „Rugăciunea este urcușul minții spre Dumnezeu.” (*Fil. 1, 79*). La rândul lui, Sf. Marcu Ascetul, scrie: „Nu există rugăciune desăvârșită fără o chemare a minții.” (*Fil. 1, 251, 33*). Sf. Ioan Scărarul se exprimă și el lapidar, zicând: „...rugăciunea este o înstrăinare de lumea văzută și nevăzută.” (*Cuv. 28, 25*)

Vrednic de adâncă meditare este și cuvântul Sf. Maxim Mărturisitorul, care, cu puterea de aprofundare și de sistematizare caracteristică gândirii lui, se exprimă despre rugăciune în acest fel:

„Rugăciunea neîntreruptă stă în a avea mintea alipită de Dumnezeu cu evlavie și cu dor și a atârna pururi cu nădejdea

de El și a te încrede în El orice ar fi și orice ți s-ar întâmpla.” (*Fil. 1, 15*)

De la isihăștii vechi, trecând la cei mai apropiați de noi, sfințiți și îndumnezeiți ca și aceia, ne oprim cu gândul la cuvântul Sf. Dimitrie al Rostovului, care spune:

„Rugăciunea este suirea minții și a gândurilor la Dumnezeu. Să te rogi înseamnă să te înfățișezi în duh înaintea lui Dumnezeu, să privești la El cu ochii minții fără abatere și de vorbă să stai cu El într-o teamă plină de evlavie și de încredere.” (*Sb. 1, cap. 18-19*)

Iar isihastul cel mai mare al timpurilor moderne, Sf. Teofan Zăvorâtul, scrie despre rugăciune:

„Rugăciunea este suirea minții și a inimii la Dumnezeu, spre proslăvirea și mulțumirea lui Dumnezeu, precum este și cererea bunurilor sufletești și trupești ce sunt de trebuință.” (*Sb. 1, cap. 2*)

În lucrarea despre rugăciune pe care am scris-o în 1968¹ rezumam ideile de mai sus în aceste două fraze:

„Rugăciunea, pe o treaptă mai de jos este convorbirea cu Dumnezeu, iar pe treapta ei mai înaltă înseamnă unirea cu El.”

„Sau, într-o frază mai dezvoltată care să cuprindă aproape toate ideile isihăștilor amintiți, am putea spune astfel: Rugăciunea este o înălțare duhovnicească, prin care inima plină de nădejde, de credință și de dragoste, se urcă spre Dumnezeu pe aripile fricii și ale evlaviei, aducându-l proslăviri, mulțumiri și cereri pentru toate trebuințele trupești și sufletești ale omului.” (p. 13)

¹ Nu-mi este clar la ce lucrare se referă aici Părintele Marcu. (n. ed.)

Ușor se poate vedea că ideile de mai sus se referă la rugăciune privită în general, așa cum am tratat-o în volumul *Despre rugăciune după învățătura Sf. Părinți și a marilor isihăști*².

În lucrarea de față însă doresc să mă preocup și să adâncesc în special *Rugăciunea lui Iisus*, așa cum de altfel rezultă și din însuși titlul pus pe coperta din față a volumului.

Cu cât trec anii, cu atât îmi dau tot mai mult seama de dificultatea și complexitatea acestei probleme a *Rugăciunii lui Iisus* și mă înspăimânt. Mai întâi, această greutate provine din faptul că eu nu sunt decât un novice, un biet școlar, un foarte nedeșăvârșit ucenic, care cunoaște infim de puțin din proprie trăire adâncurile și tainele acestei rugăciuni.

În al doilea rând, dificultatea vine și din lipsa exasperantă a izvoarelor de orientare, cât și a studiilor de documentare. În această privință, cred că este necesar și instructiv, în această ordine de idei, să citez aici încheierea capitolului 5 (al volumului precedent) cu titlul *Rugăciunea lui Iisus în teologia și Biserica românească*, din prima parte a acestei lucrări.

Situația este pe cât de exasperantă și de descurajatoare, tot pe atât de neînțeleasă și de paradoxală. *Rugăciunea lui Iisus* este forma de manifestare cea mai înaltă și cea

mai sublimă a vieții creștine. Ea constituie gloria, taina și puterea, cu precădere, a Ortodoxiei.

Și totuși, tocmai această rugăciune este aproape total ignorată de teologia și Biserica românească. Căci, față de importanța covârșitoare a acestei lucrări, ceea ce s-a scris în teologia noastră înseamnă prea puțin și prea neînsemnat, cu excepția articolului și a prelegerilor lui Nichifor Crainic, ținând mai ales seamă de faptul că cele două volume ale *Sbornicului* au apărut clandestin, fiind total ignorate de teologia noastră oficială. De altfel, în timpul de față, studiile, articolele și cercetările cu caracter mistic sunt cu desăvârșire interzise.

Într-o astfel de situație, într-o asemenea lipsă aproape totală de izvoare referitoare la această temă, nu înseamnă o îndrăzneală de nebun, să purcezi, *pentru prima oară*, la alcătuirea unui studiu asupra *Rugăciunii lui Iisus*?

Am zis „studiu” și desigur că am greșit. Cuvântul este prea pretențios și prea savant. În fond, în această lucrare, ca și în celelalte referitoare la rugăciune, nu fac altceva decât o muncă de compilație, care se va întemeia, în special, pe cele două volume ale *Sbornicului* rusesc. Atât și nimic mai mult.

De fapt, lucrările de noutate și de originalitate sunt de competența exclusivă a teologilor, întrucât niciunul, chiar din cei mai mari isihăști, nici chiar Teofan Zăvorâtul, a cărui operă este consacrată aproape în întregime rugăciunii, nu tratează această dificilă problemă în mod

² O carte la care Părintele Marcu se va referi și în capitolul următor. Este însă evident că această carte este diferită de cea menționată de el ca datând din 1968. Tema ei, ca și a celei redactate de el în 1968, este însă aceeași: rugăciunea în general. (n. ed.)

sistematic și științific, așa cum este tratată o problemă majoră și de primă importanță în timpurile moderne.

Fiind însă vorba de o simplă compilație, făcută cu scopul exclusiv de aprofundare și de preocupare permanentă cu rugăciunea, urmând atât unei nevoi lăuntrice, cât și unui sfat al Sf. Teofan, neavând deci nici pretenția și nici caracterul unei lucrări de publicitate, conform unui plan destul de relativ și de aproximativ, voi culege în paginile următoare, în primul rând și cu precădere din *Sbornic*, textele referitoare la *Rugăciunea lui Iisus*. Adică voi urma cam aceleași cale pe care au bătut-o autorii acestei admirabile și neîntrecute antologii isihaste, adică ai *Sbornicului* rusesc. Ici și colo, în limita prea slabelor mele puteri, voi încerca unele clarificări și comentarii.

Și acum, să revenim la temă, adică la definiția și la esența *Rugăciunii lui Iisus*.

Tratând această temă, lucru vrednic de remarcat și totodată de neexplicat este următorul: spre deosebire de cele patru volume ale *Filocaliei* românești, care, după cum am arătat în prima parte a acestei lucrări, se ocupă foarte puțin cu *Rugăciunea lui Iisus*, cele două volume ale *Sbornicului*, totalizând circa 800 de pagini dactilografiate, tratează foarte mult despre *Rugăciunea lui Iisus* (desigur, autorii nefiind călăuziți de un spirit critic-selectiv, au introdus și unele texte referitoare la rugăciune în general, precum și altele, nu puține, secundare și de umplură).

Și totuși, iată acum culmea absurdului și al paradoxului: în două volume, care numără aproape o mie de pagini, al

căror titlu este *Despre Rugăciunea lui Iisus, nu găsim o definiție precisă, o definiție propriu zisă a acestei rugăciuni!*

Ceea ce este însă cu mult mai curios și mai inexplicabil, este faptul că nici chiar la marele Teofan Zăvorâtul, a cărui preocupare esențială și permanentă a întregii vieți a fost *Rugăciunea lui Iisus*, nu găsim o astfel de definiție.

Și totuși, definiția cea mai completă a acestei rugăciuni există. O cunoștea și Sf. Teofan și desigur că și autorii *Sbornicului*. Dar, datorită faptului că Sf. Teofan are, inexplicabil, rezerve serioase și se pare chiar că suspectează metoda recomandată de autorul *Spovedaniilor*, nici Sf. Teofan și nici autorii *Sbornicului*, nu citează un singur cuvânt din această dumnezeiască și sfântă carte, care vine din altă lume și este scrisă cu pana, dar mai ales cu inima unui serafim pământesc.

Anonim este și el, cum anonim este și autorul celei mai desăvârșite definiții a *Rugăciunii lui Iisus* (vom vedea aceasta mai departe). Anonim ca și autorul celei mai divine cărți ce a ieșit din mâna omenească, adică autorul *Imitației*. Anonim ca și autorii *Sfintelor Evanghelii* (!), care, potrivit părerii unui vestit filosof francez, nu sunt scrise de mână omenească.

Desigur, în *Sbornic* există texte, și nu puține, care ar putea fi considerate definiții ale *Rugăciunii lui Iisus*. În fond, însă, ele nu pot fi socotite ca definiții în înțelesul strict științific al cuvântului. Textele respective, precum se va vedea, se referă mai mult la esența acestei rugăciuni. Însă a înfățișa

esența unui lucru, ceea ce este foarte necesar și bine, nu înseamnă a-i da și definiția științifică, în sensul impus azi de știința modernă, ale cărei progrese evidente nu avem dreptul să le ignorăm sau să le disprețuim.

Voi exemplifica aceasta cu texte culese din cele două volume ale *Sbornicului*. Sunt nevoit să citez din nou aici, în această ordine de idei, cuvântul amintit mai sus al Sf. Dimitrie al Rostovului, care poate fi socotit ca o definiție a *Rugăciunii lui Iisus*:

„Rugăciunea, zice el, este suirea minții și a gândurilor la Dumnezeu. Să te rogi înseamnă să te înfățișezi în duh înaintea lui Dumnezeu, să privești la El cu ochii minții fără abatere și de vorbă să stai cu El, într-o teamă plină de evlavie și încredere.” (Sb. 1, cap. 18-19)

Exemplarul din *Sbornic* pe care îl am³ ne dă o informație la sfârșit, precizând că acest cuvânt este luat dintr-o „lucrare” a Sfântului cu titlul *Despre rugăciunea omului care s-a însingurat în camera inimii sale, învățându-se și rugându-se în taină*. În *Sbornic* această „lucrare” nu cuprinde decât circa 15 pagini. Deci, nu poate să fie vorba de o lucrare în sensul strict al cuvântului, ci mai curând de un articol sau o scrisoare de povățuire trimisă unui fiu duhovnicesc.

De asemenea, din cuprins lipsește mențiunea precisă a *Rugăciunii lui Iisus*. Totuși, fără a fi numită în chip lămurit, autorul lasă să se înțeleagă că se referă în primul rând la

³ Exemplar, evident, dactilografiat. (n. ed.)

Rugăciunea lui Iisus, a cărei esență o exprimă în cuvintele citate mai sus.

Și totuși, măcar că aceste cuvinte exprimă esența *Rugăciunii lui Iisus*, nu pot fi date ca pildă de definiție științifică a ei. Să căutăm atunci definiția la Sf. Teofan. În același volum din *Sbornic* (cap. 2), citim următoarele:

„Rugăciunea, ce este ea oare? Rugăciunea este suirea minții și a inimii la Dumnezeu, spre proslăvirea și mulțumita lui Dumnezeu, precum este și cererea bunurilor sufletești și trupești ce ne sunt de trebuință. Esența rugăciunii este, prin urmare, această suire, care începe din adâncul inimii – și merge cu mintea până la Dumnezeu. Dacă mintea stă trează în inimă, înaintea feței lui Dumnezeu și, umplându-se de evlavie cuvenită, începe să-și reverse inima în fața Lui – iată, că s-a și săvârșit rugăciunea minții!” (Sb. 1, cap. 2)

Cuvintele citate sunt dumnezeiesc de frumoase, dar, în același timp, și neclare, deși poate că nu le înțeleg eu bine. Sf. Teofan pune întrebarea: „...rugăciunea, ce este ea oare?”. Răspunsul îl dă tot el îndată:

„Rugăciunea este suirea minții și a inimii la Dumnezeu, spre proslăvirea și mulțumita lui Dumnezeu, precum este și cererea bunurilor sufletești și trupești ce ne sunt de trebuință.”

Apoi, el continuă și adâncește tema în acest fel:

„Esența rugăciunii este, prin urmare, această suire – care începe din adâncul inimii – și merge cu mintea până la Dumnezeu. Dacă mintea stă trează înaintea lui Dumnezeu și, umplându-se de evlavie cuvenită, începe să-și reverse inima în fața Lui – iată, că s-a și săvârșit rugăciunea minții!”

Drept este că prima parte a citatului, poate să fie luată ca o definiție mai largă a rugăciunii. Însă, trebuie s-o